

УДК 378.147:81/82]:004.8

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/96-2-32>

Наталія ЛАДИНЯК,

orcid.org/0000-0002-3091-0772

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

(Кам'янець-Подільський, Україна) *ladynyak.nataliya@kpnpu.edu.ua*

Наталія ШЕРЕМЕТА,

orcid.org/0000-0002-7398-6734

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

(Кам'янець-Подільський, Україна) *sheremeta@kpnpu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК РОБОТИ ІЗ СУЧАСНИМИ ЦИФРОВИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ Й ІНСТРУМЕНТАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті проаналізовано особливості використання сучасних цифрових технологій та інструментів штучного інтелекту (ШІ) у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників і філологів, обґрунтовано основні методи й прийоми їхнього застосування в навчально-дослідницькій діяльності. Встановлено, що, попри значні напрацювання в галузі цифрової освіти, актуальною проблемою сьогодення є формування у здобувачів критичного ставлення до згенерованої нейромережами інформації, розроблення індивідуальних підходів до вивчення мови, які враховують динаміку розвитку цифрових навичок кожного здобувача, а також дотримання принципів етичного використання ШІ.

Уточнено зміст поняття «цифрова компетентність», яку автори розглядають як здатність особистості ефективно і безпечно застосовувати цифрові технології та інструменти штучного інтелекту у повсякденній і професійній діяльності, критично сприймати згенеровану інформацію, дотримуватися принципів академічної доброчесності під час створення й поширення даних у цифровому середовищі. Відповідно до «Рамки цифрової компетентності педагогічного й науково-педагогічного працівника», «Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Стандарту вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» визначено вимоги до формування цифрової компетентності здобувачів освітньо-професійних програм «Середня освіта (Українська мова і література)», «Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)», «Українська мова і література».

У статті запропоновано практико зорієнтовані завдання для виконання із застосуванням цифрових технологій та інструментів штучного інтелекту в навчально-дослідницькій роботі з освітніх компонентів: «Інформаційно-цифрові технології в галузі філології», «Інформаційно-комунікаційні та цифрові технології в освітньому процесі», «Методика наукових досліджень», «Основи наукових досліджень», «Соціолінгвістика», «Когнітивна лінгвістика».

Перспективи подальших наукових студій убачаємо в дослідженні оптимальних і дієвих способів застосування цифрових технологій у самостійній науковій діяльності здобувачів, а також розробленні стратегій безпечного впровадження технологій штучного інтелекту в освітній процес ЗВО.

Ключові слова: цифрова компетентність, цифрові технології, штучний інтелект, соціолінгвістичне моделювання, цифрова модель, когнітивний аналіз, навчально-дослідницька діяльність, філологи, учителі-словесники.

Nataliia LADYNIAK,

orcid.org/0000-0002-3091-0772

*Candidate of Sciences in Philology, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
(Kamianets-Podilskyi, Ukraine) ladynyak.nataliya@kpnu.edu.ua*

Nataliia SHEREMETA,

orcid.org/0000-0002-7398-6734

*Candidate of Sciences in Philology, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
(Kamianets-Podilskyi, Ukraine) sheremeta@kpnu.edu.ua*

FORMATION OF SKILLS FOR USING MODERN DIGITAL TECHNOLOGIES AND AI TOOLS IN THE RESEARCH AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF PHILOLOGY STUDENTS

The article analyzes the peculiarities of using modern digital technologies and artificial intelligence (AI) tools in the professional training of future teachers of language and literature and philologists, and substantiates the main methods and techniques of their application in educational and research activities. It has been established that, despite significant achievements in the field of digital education, the current problem is to develop students' critical attitude to information generated by neural networks, to develop individual approaches to language learning that take into account the dynamics of the development of digital skills of each student, as well as to adhere to the principles of ethical use of AI.

The concept of "digital competence" has been clarified, which the authors consider to be the ability of an individual to effectively and safely apply digital technologies and artificial intelligence tools in everyday and professional activities, critically perceive generated information, and adhere to the principles of academic integrity when creating and disseminating data in a digital environment. In accordance with the "Digital Competence Framework for Educators and Researchers", the "Professional Standard for General Secondary Education Teachers" the "Professional Standard for Teachers of General Secondary Education Institutions," and the "Higher Education Standard for Specialty 035 "Philology" for the first (bachelor's) level of higher education," requirements have been established for the development of digital competence among students of the educational and professional programs: "Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)," "Secondary Education (Ukrainian Language and Literature. English Language), and Ukrainian Language and Literature.

The article proposes practice-oriented tasks to be performed using digital technologies and artificial intelligence tools in educational and research work on the following educational components: "Information and digital technologies in philology," "Information, communication, and digital technologies in the educational process," "Methods of Scientific Research," "Fundamentals of Scientific Research," "Sociolinguistics," and "Cognitive Linguistics."

Prospects for further scientific study lie in investigating optimal and effective ways to apply digital technologies in students' independent research activities, as well as in developing strategies for the safe implementation of artificial intelligence technologies in the educational process of higher education institutions.

Key words: *digital competence, digital technologies, artificial intelligence, sociolinguistic modeling, digital model, cognitive analysis, teaching and research activities, philologists, language teachers.*

Постановка проблеми. Цифровізація сучасного суспільства і впровадження цифрових технологій в освітній процес зумовлюють необхідність розвитку цифрової компетентності майбутніх фахівців будь-якої галузі. Застосування інформаційно-цифрових технологій та інструментів штучного інтелекту (ШІ), поряд із ґрунтовними фаховими знаннями і сформованими навичками, слугує основою для професійного успіху в інформаційному середовищі, оскільки дає змогу ефективно опрацьовувати дані, ухвалювати продуктивні рішення, адаптуватися до вимог технічного прогресу.

Пріоритетним напрямом фахової підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема спеціальностей

A4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) та В11 Філологія (за предметними спеціальностями), є формування цифрової компетентності. Її узагальнено розуміють як здатність особистості впевнено і ґрунтовно послуговуватися засобами цифрових технологій у професійній та громадській діяльності, освіті, дозвіллі, які є «життєво необхідними для участі в щоденному соціально-економічному житті» (Спірін, 2026). Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» визначає поняття «інформаційно-цифрова компетентність» як здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею

у професійній діяльності, а також як сформоване вміння ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) ресурси, застосовувати цифрові технології в освітньому процесі (Професійний стандарт, 2024). Здобувачі філологічних факультетів та ННІ повинні вміти використовувати в майбутній діяльності з обраного фаху цифрові пристрої, відповідне програмне забезпечення, працювати з операційними системами, онлайн-сервісами, мережею Інтернет, а також інструментами штучного інтелекту «для вирішення складних спеціалізованих задач і професійних проблем» (Стандарт вищої освіти, 2019: 9).

Попри значний інтерес лінгводидактів до проблем формування цифрової компетентності здобувачів та практикоорієнтовані дослідження, актуальною проблемою сьогодні є формування у студентів критичного ставлення до згенерованої неймережами інформації, обґрунтування критеріїв робіт, створених за допомогою цифрових технологій та ШІ, розроблення індивідуальних підходів до вивчення мови, які враховують динаміку розвитку цифрових навичок кожного здобувача, а також дотримання принципів академічної доброчесності.

Інтегрування інструментів штучного інтелекту та цифрових технологій в освітній процес потребує комплексного підходу, зокрема підвищення цифрової грамотності студентів і викладачів, розроблення нормативних документів (політик використання ШІ) та оновлення технічної бази ЗВО.

Аналіз досліджень. Проблеми формування цифрової компетентності здобувачів, а також методика впровадження освітніх технологій у підготовку майбутніх педагогів-словесників і філологів є об'єктом наукових студій українських (В. Бикова, Н. Віннікової, Т. Горіної, Н. Морзе, О. Карман, С. Карамана, Т. Коноваленко, О. Кучерук, С. Литвинової, О. Циганок, С. Шехавцовой) та закордонних науковців (Р. Годвін-Джонс, Х. Каберо-Альменара, Б. Кафтер, Г. Кеслер, Е. Кучукалі, К. Симела, Й. Реліга).

Теоретико-методологічні засади дослідження цифрової культури педагогів містять праці О. Спіріна, який витлумачив поняття інформаційно-цифрової компетентності й окреслив її складники (Спірін, 2018). Науковець проаналізував виклики й перспективи інтегрування інструментів штучного інтелекту в освіті. У співавторстві з М. Шишкіною окреслив основні напрями застосування ШІ в освітньому середовищі: 1) персоналізація навчання; 2) автоматизування адміністративних процесів; 3) ШІ в освітніх дослідженнях; 4) вико-

ристання обробки природної мови для вивчення комунікації; 5) застосування ШІ для гейміфікації та підвищення мотивації здобувачів. Дослідники зауважили, що для успішного впровадження технологій штучного інтелекту в освіті необхідно забезпечити педагогів знаннями і навичками, яких можна набути на курсах з основ програмування, під час навчання роботи із ШІ за умови забезпечення «рівних можливостей доступу до цифрових технологій для всіх здобувачів освіти» (Спірін, Шишкіна, 2025: 158).

У монографії «Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України» подано результати комплексного дослідження проблем інформатизації освіти і практичної реалізації інформаційно-комунікаційних технологій в освітній галузі України. Зауважено, що фахова підготовка вчителів потребує докорінних змін потребує: сучасні педагоги повинні «володіти методами навчання в умовах інформатизації освіти та використання ІКТ» (Теоретико-методологічні засади, 2019: 169).

У науково-аналітичній доповіді «Цифрова трансформація освіти: штучний інтелект у сучасному освітньому просторі» узагальнено результати опитування різних категорій учасників освітнього процесу в Україні щодо застосування технологій штучного інтелекту у вітчизняному освітньому просторі (Цифрова трансформація, 2025). Встановлено, що для успішного інтегрування ШІ в освітній процес необхідно дотримуватися синергетичного підходу, зокрема поєднання сучасних цифрових технологій, цифрової грамотності здобувачів і викладачів/вчителів та психолого-педагогічного супроводу. Це забезпечить «гармонійний розвиток учнів і студентів, сприятиме формуванню критичного мислення, самостійності та готовності до професійної діяльності в сучасному цифровому середовищі» (Цифрова трансформація, 2025: 65).

Дослідники враховують європейський досвід формування цифрової компетентності педагога. Зокрема, Н. Морзе та І. Воротникова обґрунтували прийоми адаптації європейських стандартів «Digital Competence Framework for Educators» / «Рамка цифрової компетентності для освітян» (Redecker, 2017) до українського освітнього простору. Дослідниці змоделивали структуру формування ІКТ компетентності учителів, яка охоплює «розуміння ролі ІКТ в освіті та їх використання, ІКТ, навчальну діяльність, організаційно-методичну діяльність, підвищення кваліфікації вчителів» (Морзе, Воротникова, 2016: 6).

С. Василенко розробила методику розвитку цифрової компетентності викладачів університетів в умовах євроінтеграції. Термін «цифрова компетентність» витлумачила як «складник загальної професійної компетентності, що є динамічною здатністю ефективно використовувати цифрові інструменти в освітньому процесі для підтримки навчання здобувачів протягом життя, адаптації до сучасних викликів цифрового суспільства та інтеграції в європейській освітній простір» (Василенко, 2025: 46).

Автори закордонних праць із дидактики також послуговуються терміном «цифрова грамотність» (англ. digital literacy), який узгоджується з поняттям «цифрова компетентність» (англ. digital competence): в обох відбите свідоме опанування цифрових технологій, необхідне для праці, відпочинку й соціальної взаємодії у цифровому середовищі (A global framework, 2018: 6).

Водночас зміст поняття «цифрова компетентність» визначається специфікою майбутнього фаху, віковими і психофізіологічними особливостями здобувачів, конкретною дидактичною метою. На думку, Ц. Скотт цифрова компетентність має три складники: практичне використання цифрових інструментів; критичне сприймання інформації; здійснення результативної взаємодії в мережі. Тому важливим є формування особистості конкурентоспроможного педагога, який здатний адаптуватися до мінливого освітнього середовища і постійно розвивається професійно (Scott, 2015: 16). Готовність майбутнього вчителя-філолога до здійснення професійної діяльності полягає у вмінні інтегрувати цифрові технології та інструменти ІІІ у процес навчання мови й дослідження її особливостей, мати розвинуте критичне мислення, а також сформовані навички педагогічної комунікації.

Метою статті є аналіз ефективності використання сучасних цифрових технологій та інструментів штучного інтелекту у фаховій підготовці майбутніх педагогів-словесників і філологів, а також обґрунтування алгоритмів їхнього застосування для навчально-дослідницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Огляд наукових праць засвідчив багатомірність поняття «цифрова компетентність», яку узагальнено розглядаємо як здатність особистості ефективно і безпечно застосовувати цифрові технології та інструменти штучного інтелекту у повсякденній і професійній діяльності, критично сприймати згенеровану інформацію, дотримуватися принципів академічної доброчесності під час створення й поширення даних у цифровому середовищі. Відповідно до

«Рамки цифрової компетентності педагогічного й науково-педагогічного працівника» українські педагоги повинні: усвідомлювати процеси цифрової трансформації економіки й суспільства загалом; критично оцінювати функції, можливості, наслідки і ризики використання цифрових технологій; розуміти юридичні та етичні аспекти, пов'язані з їхнім застосуванням у діяльності здобувачів; уміти оцінювати, створювати і поширювати цифрові освітні ресурси; захищати дані й цифрові ідентичності; ефективно працювати з цифровими засобами і технологіями (Рамка цифрової компетентності, 2021: 14–15). У «Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» уточнено й розширено вимоги до умінь і навичок педагогічних працівників, зокрема: використовувати, редагувати й комбінувати електронні (цифрові) освітні ресурси педагогічного спрямування, надавати до них доступ учасникам освітнього процесу; створювати і наповнювати власне е-портфоліо; уникати небезпек в інформаційному просторі; забезпечувати захист і збереження персональних даних (Професійний стандарт, 2024: 14–16). Отож фахова підготовка майбутніх педагогів-словесників і філологів-україністів повинна охоплювати не лише формування цифрової грамотності, а й здатності інтегрувати цифрові технології та інструменти ІІІ у процес навчання мови й літератури, провадити дослідну діяльність у галузі лінгвістики і літературознавства з дотриманням принципів академічної доброчесності й етичного використання цифрових ресурсів.

Розглянемо практичні кейси формування цифрової компетентності здобувачів ЗВО засобами цифрових технологій та штучного інтелекту під час опанування освітніх компонентів: «Інформаційно-комунікаційні та цифрові технології в освітньому процесі», «Інформаційно-цифрові технології в галузі філології», «Методика наукових досліджень» та «Основи наукових досліджень», «Соціолінгвістика» і «Когнітивна лінгвістика». Освітньо-професійні програми, за якими навчаються здобувачі вищої освіти: «Середня освіта (Українська мова і література)», «Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)», «Українська мова і література».

Відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Інформаційно-комунікаційні та цифрові технології в освітньому процесі», яка має на меті формування цифрової компетентності майбутніх учителів-словесників й увідповіднена з вимогами «Професійного стандарту», здобувачі освітньо-професійні програм «Середня

освіта (Українська мова і література)», «Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)» повинні: 1) опанувати основні прийоми роботи з текстовими документами, презентаціями на уроках української мови і літератури, англійської мови в закладах загальної середньої освіти; 2) уміти користуватися пошуковими системами, послуговуватися хмарними технологіями під час упорядкування, збереження й аналізу даних з предметної спеціальності; 3) застосовувати пакети прикладних програм та онлайнове програмне забезпечення в майбутній діяльності з обраного фаху; 4) створювати навчальні матеріали з української мови і літератури, англійської мови для учнів 5–9 класів, використовуючи технології дистанційного навчання; 5) організовувати спільну взаємодію учасників освітнього процесу засобами ІКТ; 6) розвивати у здобувачів загальної середньої освіти навички безпеки в цифровому середовищі; 7) добирати цифрові інструменти оцінювання, критично аналізувати доцільність їхнього використання; 8) дотримуватися принципів академічної доброчесності (Моцик, Ладиняк, 2024: 4). Отож робота майбутніх педагогів-словесників із сучасними цифровими технологіями спрямована на реалізацію окреслених завдань і здійснюється під час лабораторних занять та самостійної позааудиторної діяльності. Здобувачі ознайомлюються з інструментами *Microsoft Office 365*, конструюють навчальне середовище для учнів/учениць 5–9 класів за допомогою *MS Teams*, *MS Sway*, *Google Classroom*; розробляють завдання різних типів з української мови, літератури та англійської мови, застосовуючи сервіси *LearningApps*, *Quizizz*, *OnlineTest Pad*, *Kahoot*, *GoFormative*, *Mentimeter*, *Plikers* та ін.; створюють вебквести та укладають блог-портфолію учителя. Обов'язковим є з'ясування способів інтегрування інструментів штучного інтелекту в мовно-літературну освітню галузь, зокрема студенти/студентки дізнаються основні відомості з історії ШІ, встановлюють особливості його застосування для оптимізації роботи вчителя-словесника, підвищення креативності уроків, провадження персоналізованого, адаптивного навчання, виявляють можливі загрози використання технологій ШІ в освітньому середовищі. Вони опановують інструменти штучного інтелекту для підготовки дидактичної наочності й учнівських проєктів: створюють тематичні презентації за допомогою *Canva*, *Gamma*, *SlidesAI*; генерують ментальні карти в *Mapify (AI Mind Map Summarizer)* та *Xmind (з AI Copilot)*; ілюструють дидактичні картки, застосовуючи *Microsoft Designer*, *DALL-E 3*, *Ideogram AI*; доповнюють

текстовий матеріал згенерованими нейромережею відео (*Synthesia*, *D-ID*). Ефективним прийомом взаємодії зі здобувачами під час занять з аналізованої навчальної дисципліни, за нашим спостереженням, є вступне і підсумкове опитування (у Google формі) щодо знань та умінь роботи із цифровими технологіями й ШІ: такий зворотний зв'язок допомагає встановити початковий рівень цифрової грамотності, динаміку розвитку практичних навичок, а також коригувати робочу програму і методичні матеріали відповідно до потреб майбутніх педагогів-словесників.

Викладання обов'язкових освітніх компонентів «Інформаційно-комунікаційні технології в галузі філології», «Основи наукових досліджень» і «Методика наукових досліджень» професійної підготовки здобувачів бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти передбачає розвиток у них навичок роботи із цифровими технологіями і ШІ. Майбутні філологи й учителі-словесники, для яких цифрова компетентність сьогодні є однією із засадничих у професії, мають бути обізнані з основними принципами роботи з лінгвістичними базами даних, корпусами мов, способами цифрової обробки тексту (*html*, *hml*), проймами копірайтингу, технологіями автоматизованого перекладу. Окрім того, важливо сформувати у здобувачів навички наукового пошуку, генерування, збереження, редагування інформації за допомогою нейромереж та її критичного осмислення. Отож моделюємо для здобувачів різні типи завдань, які згруповано за основними видами діяльності: 1) робота з корпусами, лінгвістичними базами даних, електронними словниками, конкордансами, платформами (*ГПАК*, *Словники України online*, *Stimulus*, *Sketch Engine*, *TextAttributor*); 2) використання менеджерів цитування і систематизування наукових джерел (*Mendeley*, *Zotero*); 3) генерування наукових текстів за певними параметрами (*ChatGPT*, *Claude AI*, *Gemini*); 4) коректура – автоматизування перевірки правопису, стилістики (*Grammarly*, *LanguageTool*, *OnlineCorrector*); 5) переклад уривків філологічних текстів (*ChatGPT*, *DeepL*, *Google Translate*) з подальшим редагуванням відповідно до змісту і стилю та ін. Особливу увагу звертаємо на розвиток навичок факт-чекінгу і критичного аналізу: здобувачі перевіряють цитати, які генерує ШІ, встановлюють достовірність джерел, на які він покликається, порівнюють словникові дефініції і корпусне вживання лексем, відшукують лінгвістичні маркери згенерованих мережею текстів.

Фокус уваги освітньо-професійної програми «Українська мова і література» спрямований на

формування у здобувачів вищої освіти компетентностей, пов'язаних з аналізом, творенням і оцінюванням письмових та усних текстів різних жанрів і стилів, організацією успішної міжособистісної, міжкультурної та масової комунікації, а також на підготовку професійної здатності самоорганізуватися, самонавчатися, аналітично мислити, ухвалювати виважені та обґрунтовані рішення, необхідні для здійснення подальшої професійної та наукової кар'єри. Швидкий розвиток штучного інтелекту змінює спосіб збору, обробки та аналізу мовних даних, що уможливує використання нових інструментів для емпіричного дослідження мови в контексті соціальних взаємодій та когнітивних процесів, тобто інтеграції ШІ у навчальні дисципліни «Соціолінгвістика» і «Когнітивна лінгвістика».

Уміння створювати точні текстові запити (промпти) (*Prompt Engineering*) для отримання максимально відповідних відповідей від ШІ-моделей сприятиме виробленню навичок аналізувати соціальні різновиди української мови, описувати соціолінгвальну ситуацію, критично осмислювати когнітивні механізми та структури людської свідомості через мовні явища носіїв різних соціальних груп, діалектів і мов.

На заняттях із соціолінгвістики практикуємо техніку «рольове соціолінгвістичне моделювання». Наприклад, пропонуємо ШІ такий промпт: *«Напиши відповіді на запитання “Які можливі варіанти закінчення війни?” від імені підлітка, від імені професора університету, від імені провладного та опозиційного політиків. Порівняй їх за тональністю, вибором лексики, синтаксичною складністю, стратегією ввічливості»*. Здобувачі мають порівняти «код-світчінг» (перемикання кодів) у виконанні ШІ та реальної людини. Важливо обговорити, чи не відтворює ШІ стереотипи, чи не використовує застарілий сленг, чи враховує специфіку сучасної фонетики та граматики та ін.

Застосунок *OpenAI Whisper* дозволяє перетворити живе мовлення в текст. Що уможливує подальший аналіз пауз, хезитацій, дискурсивних маркерів.

Аби дослідити, як соціальний контекст змінює рівень формальності, пропонуємо завдання «Стилістичне перемикавання». Промпт: *«У закладі харчування обслуговують російською мовою. Напиши три варіанти скарги: 1) Уповноваженому із захисту державної мови, 2) Керівникові закладу, 3) Другові/подрузі у месенджері. Проаналізуй використання модальних дієслів, лексичних засобів, довжину речень у кожному випадку, якими ШІ створює ефект “дистанції” або “близькості”»*.

Застосування ШІ в когнітивній лінгвістиці – це перехід від теоретичного опису когнітивних процесів, що відбуваються під час продукування та сприйняття мовлення, до експериментальної перевірки того, як створюється та організовується інформація, плануються висловлювання, як формуються когнітивні стратегії для ефективної комунікації.

У системі когнітивних наук «когнітивна лінгвістика» віддає пріоритет концептуальному змісту цієї структури: що людина знає про себе й навколишній світ, де і як люди вчаться пізнавати як це організовано тощо» (Дяченко та ін., 2023). Тому важливо навчитися за допомогою когнітивного аналізу, здійсненого ШІ, визначати комунікативний фокус, порівнювати асоціації ШІ з традиційними уявленнями, зафіксованими в етнолінгвістичних й асоціативних словниках, енциклопедичному словнику символів культури України. І на основі висновків виокремлювати центральні (ядерні) і периферійні когнітивні ознаки концептів, таких, наприклад, як «воля», «дім», «доля», «земля» й ін., віднаходити комунікативні упередження, змішування українського культурного коду й глобалізованого (західного), пояснювати стереотипність і трансформацію фреймів, як-от: «війна» і «мир» до та після 2022 р.

Аби продемонструвати недостатню когнітивну якість текстів, створених ШІ, пропонуємо відшукати в них комунікативні помилки: змішування метафор або порушення цілісності метафоричної моделі, неусвідомлення глибинних смислів, властивих українській ментальності, відтворення когнітивних упереджень, нерозуміння динаміки сучасної когнітивної картини світу українців та ін.

Отже, використання штучного інтелекту в освітньому процесі студентів-філологів має значний інноваційний потенціал. Чат-асистенти і адаптивні платформи підвищують інтерактивність навчання, заповнюють прогалини у знаннях, мотивують здобувачів до самоосвіти. Водночас існують ризики послаблення критичного мислення, сприйняття помилкової або упередженої інформації без належного інтелектуального осмислення. Тому завдання викладача створити умови методично виваженого застосування ШІ як потужного інструменту підвищення якості та конкурентоспроможності вищої освіти.

Висновки. Розвиток цифрової компетентності майбутніх філологів і педагогів-словесників має здійснюватися одночасно із формуванням фахових умінь та постійним опануванням цифрових освітніх і дослідницьких технологій. Цифрова компетентність здобувачів вищої освіти освітньо-професійних програм «Середня освіта

(Українська мова і література)», «Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)», «Філологія (Українська мова і література)» є комплексом набутих знань та сформованих інформаційно-комунікаційних навичок, які засвідчують їхню здатність впевнено застосовувати цифрові технології та інструменти штучного інтелекту для створення дидактичних матеріалів, їхнього унаочнення, інтерпретації й аналізу згенерованих текстів, роботи з лінгвістичними базами даних, освітніми платформами для здійснення наукового пошуку й педагогічної комунікації.

Встановлено основні дидактичні можливості застосування цифрових технологій та інструментів ШІ в навчально-дослідницькій діяльності здобувачів: якісне оновлення і збагачення змісту філологічної освіти; підвищення мотивації навчання;

створення ресурсів для розроблення інноваційних педагогічних технологій та розроблення новаторських дослідницьких методів; доступ до лінгвістичного контенту студентів, учителів, викладачів, налагодження фахової взаємодії. Поєднання традиційної і сучасної філології із цифровим інструментарієм сприяє формуванню цифрової компетентності майбутніх фахівців, які здатні не лише засвоювати нові знання, а й здійснювати наукові дослідження на перетині філології, лінгводидактики і новітніх цифрових технологій.

Перспективи подальших наукових студій убачаємо у визначенні оптимальних і дієвих способів застосування цифрових технологій у самостійній науковій діяльності здобувачів, а також розробленні стратегій безпечного впровадження технологій штучного інтелекту в освітній процес ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко С. Методика розвитку цифрової компетентності викладачів університетів в умовах євроінтеграції : дис. канд. пед. наук : 13.00.10. Київ, 2025. 365 с.
2. Дяченко Н., Безугла Я., Шабуніна В. Когнітивна лінгвістика у філологічних дослідженнях: теорія і практика. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 10(16). С. 131–144. URL : <https://surl.li/kjwbfe> (дата звернення : 19.02.2026).
3. Морзе Н., Воротникова І. Модель ІКТ компетентності вчителів. *ScienceRise : Pedagogical Education*. 2016. № 10. С. 4–9. URL : <https://surl.li/buxagk> (дата звернення : 10.02.2026).
4. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» / Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р., № 1225. URL : <https://surl.li/rwymij> (дата звернення : 06.02.2026).
5. Рамка цифрової компетентності педагогічного й науково-педагогічного працівника / Федоров М., Іонан В., Лях В., Нанаєва Т. *Дія. Цифрова освіта*. [Вебсайт]. 2021. 70 с. URL : <https://surl.li/lwlum> (дата звернення : 08.02.2026).
6. Робоча програма навчальної дисципліни «Інформаційно-комунікаційні та цифрові технології в освітньому процесі» / укладачі : Моцик Р., Ладинак Н.; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2025. 15 с.
7. Спірін О. Інформаційно-цифрова компетентність : структура та зміст. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 65. С. 40–55.
8. Спірін О. Цифрова компетентність. *Українська електронна енциклопедія освіти*. [Вебсайт]. 2026. URL : <https://surl.li/ehmexa> (дата звернення : 09.02.2026).
9. Спірін О., Шишкіна М. Штучний інтелект в освіті та освітніх дослідженнях : виклики, ризики та перспективи інтеграції. *Українське суспільство у перспективах розвитку : історичний, соціально-політичний, освітньо-педагогічний аспекти*. Київ, 2025. С. 155–158. URL : <https://eprints.zu.edu.ua/43560/1/1.pdf> (дата звернення : 08.02.2026).
10. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2019 р., № 869. URL : <https://surl.li/ncplxy> (дата звернення : 06.02.2026).
11. Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України / В. Биков, О. Буров, А. Гуржій та ін. Київ : Компринт, 2019. 214 с.
12. Цифрова трансформація освіти : штучний інтелект у сучасному освітньому просторі : науково-аналітична доповідь / О. Спірін, О. Ляшенко, С. Литвинова та ін. Київ : ЦО НАПН України, 2025. 100 с.
13. A global framework of reference on digital literacy skills for indicator 4.4.2. 2018. URL : <https://surl.li/cc/bprqkt> (дата звернення : 10.02.2026).
14. Redecker C. European framework for the digital competence of educators : DigCompEdu (No. JRC107466). Joint Research Centre (Seville site). 2017. DOI : <https://dx.doi.org/10.2760/178382>
15. Scott C. The Futures of Learning 3: What kind of pedagogies for the 21st century? *Education research and foresight*. 2015. 15, 1–22. URL : <https://surl.li/peaueh> (дата звернення : 07.02.2026).

REFERENCES

1. Vasylenko S. (2025) *Metodyka rozvytku tsyfrovoy kompetentnosti vykladachiv universytetiv v umovakh yevrointehratsii* [Methodology for Development of University Teachers' Digital Competence in the Context of European Integration] : dys. kand. ped. nauk : 13.00.10. Kyiv. 365 s. [in Ukrainian].
2. Diachenko N., Bezuhla Ya., Shabunina V. (2023) *Kohnityvna linhvistyka u filolohichnykh doslidzhenniakh: teoriia i praktyka* [Cognitive linguistics in philological research: theory and practice]. *Visnyk nauky ta osvity*. № 10(16). S. 131–144. URL : <https://surl.li/kjwbfe> (data zvernennia : 19.02.2026)

3. Morze N., Vorotnykova I. (2016) Model IKT kompetentnosti vchyteliv [Model of ICT of Teacher Competency]. ScienceRise : Pedagogical Education, 10, 4–9. URL: <https://surl.li/buxagk> [in Ukrainian].
4. Profesiyniy standart «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity» / Zatverdzheno nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, vid 29.08.2024 r., № 1225 [The Professional standard «Teacher of a general secondary education institution» / Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No 1225] (2024). URL: <https://surl.li/rwymij> [in Ukrainian].
5. Fedorov M., Ionan V., Liakh V., Nanaieva T. (comps.) (2021) Ramka tsyfrovoy kompetentnosti pedahohichnoho y naukovo-pedahohichnoho pratsivnyka [Digital competence framework for pedagogical and scientific-pedagogical workers]. Diia. Tsyfrova osvita. [Website]. URL: <https://surl.li/lwulum> [in Ukrainian].
6. Motsyk R., Ladyniak N. (comps.) (2024) Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Informatsiino-komunikatsiini ta tsyfrovi tekhnologii v osvitnomu protsesi» [Work program of the academic discipline «Information, Communication and Digital Technologies in the Educational Process»]. Kamianets-Podilskyi. 15 s. [in Ukrainian].
7. Spirin O. (2018) Informatsiino-tyfrova kompetentnist : struktura ta zmist [Information and digital competence : structure and content]. Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia, 65, 40–55 [in Ukrainian].
8. Spirin O. (2026) Tsyfrova kompetentnist [Digital competence]. Ukrainska elektronna entsyklopediia osvity. [Website]. URL: <https://surl.li/ehmexa> [in Ukrainian].
9. Spirin O., Shyshkina M. (2025) Shtuchnyi intelekt v osviti ta osvitnikh doslidzhenniakh : vyklyky, ryzyky ta perspektyvy intehratsii [Artificial Intelligence in Education and Educational Research: Challenges, Risks, and Prospects for Integration]. Ukrainske suspilstvo u perspektyvakh rozvytku : istorychnyi, sotsialno-politychnyi, osvitno-pedahohichnyi aspekty. Kyiv. 155–158. URL : <https://eprints.zu.edu.ua/43560/1/1.pdf> [in Ukrainian].
10. Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 035 «Filolohiia» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity / Zatverdzheno nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 20.06.2019 r., № 869 [The Higher Education Standard in the 035 Philology Specialty of the First (Bachelor) Level No 869] (2019). URL : <https://surl.li/ncplxu> [in Ukrainian].
11. Bykov V., Burov O., Hurzhii A. at all. (2019) Teoretyko-metodolohichni zasady informatyzatsii osvity ta praktychna realizatsiia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii v osvitnii sferi Ukrainy [Theoretical and methodological principles of informatization of education and practical implementation of information and communication technologies in the educational sphere of Ukraine]. Kyiv : Komprint. 214 s. [in Ukrainian].
12. Spirin O., Liashenko O., Lytvynova S. At all. (2025) Tsyfrova transformatsiia osvity : shtuchnyi intelekt u suchasnomu osvitnomu prostori : naukovo-analitychna dopovid [Digital transformation of education: artificial intelligence in the modern educational space : scientific and analytical report]. Kyiv : ITsO NAPN Ukrainy. 100 s. [in Ukrainian].
13. A global framework of reference on digital literacy skills for indicator 4.4.2 (2018). URL: <https://surl.li/cc/bprqkt>
14. Redecker C. (2017) European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu (No. JRC107466). Joint Research Centre (Seville site). DOI : <https://dx.doi.org/10.2760/178382>
15. Scott C. (2015) The Futures of Learning 3: What kind of pedagogies for the 21st century? Education research and foresight. 15. 1–22. URL: <https://surl.li/peaueh>

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.04.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

